

**Anna Pollert: Transformation at Work
in the New Market Economies of Central
Eastern Europe**

London-Thousand Oaks-New Delhi, SAGE
1999, 260 s.

Autorka ve své knize analyzuje transformační proces v postkomunistických zemích středovýchodní Evropy, která je *de facto* materializována na třech až čtyřech zemích, Českou republikou, Slovenskou republikou, popřípadě Československem, Polskem a Maďarskem. Ostatní postkomunistické země jsou zmiňovány pouze v úvodním historickém exkursu, později slouží pouze ojediněle k širšímu srovnání a ke zdůraznění kontrastu k Evropě východní. Spolu s tím, jak kniha postupně přechází od širšího záběru až k závěrečným konkrétním případovým studiím, koncentruje se pozornost autorky na Českou republiku, se kterou má nejvíce osobních zkušeností. Od druhé části převažuje perspektiva Česká republika *versus* ostatní země, což vrcholí v posledních dvou kapitolách zaměřených výhradně na českou realitu. Českému čtenáři bude – po zmínce o této relaci na obálce – chybět srovnání s vyspělými zeměmi jakožto cílem transformačních změn, v první kapitole knihy možná zaznamenaná drobnou zmínkou o českém *per capita* HDP, který měl v roce 1938 hodnotu tří čtvrtin francouzského a převyšoval rakouský, ale později zjistí, že byla ojedinělá.

Transformace je vnímána několika přístupy. Poměrně důkladný historický rozbor politického vývoje v uvedených zemích je střídán makroekonomickým pohledem, sociální analýza místy přechází z třídní perspektivy až do detailů odborářské problematiky, důkladný rozbor direktivní ekonomiky je následován popisem aktivit nadnárodních institucí během restaurace tržní ekonomiky, značná pozornost je věnována toku zahraničního kapitálu do postkomunistických zemí. Poté autorka zapojuje mikroekonomický přístup na úrovni konkrétního podniku, kde využívá kvalitativní metodu včetně citací výpovědí řadových pracovníků.

V úvodu jsou zmíněny neoliberální předsudky o změnách podle předem dané předlohy, které ignorují historickou zkušenost a variabilní výchozí podmínky jednotlivých zemí, mylný

předpoklad, že problém transformace spočívá pouze v nalezení „správného druhu“ kapitalismu, autorka dále kritizuje další ortodoxní přístupy, jako je „nový institucionalismus“ a „diktát svobodného trhu“. Konstatuje nezbytnost komplexního přístupu, který počítá s krizemi a sociálními konflikty, zahrnuje nejen politické, demokratizační a ekonomické změny, ale také otázky distribuce a sociální kvality, včetně vztahů kapitálu a pracovních sil.

Knihy se člení do tří dílů. První část je převážně historická, začíná formováním národního uvědomění v rámci Rakouska-Uherska, vznikem samostatných států ve střední Evropě po první světové válce a popisuje další vývoj Československa, Polska a Maďarska až do roku 1989. Autorka využila širokého spektra pramenů z regionu i mimo něj. Poslední kapitola této části teoreticky popisuje direktivní ekonomiky a zvažuje možné cesty jejich transformace.

Druhá část knihy se věnuje vlastní transformaci v České republice po roce 1989 zhruba do roku 1997 ve srovnání se Slovenskem, Polskem a Maďarskem, respektive zpočátku porovnání Československa s uvedenými zeměmi. Velká pozornost je věnována „budování kapitalismu bez kapitálu“, zejména české privatizaci a konečně vstupu zahraničního kapitálu do regionu.

Třetí část knihy postupně přechází na úroveň průmyslového podniku. Zahajuje ji kapitola o odborářské politice ve zkoumaných zemích, další kapitola se věnuje sociálnímu smíru, respektive konfliktu s důrazem na výrobní vztahy. Samostatná, nejdelsí, a pravděpodobně nejzajímavější kapitola celé knihy je detailním popisem neúspěšné restrukturalizace průmyslového giganta ČKD s příznačným názvem „Ztracené příležitosti a promrháný talent v srdci českého strojírenství“. Zbývající případové studie z oblasti maloobchodu a spotřebního průmyslu již nejsou příliš reprezentativním obrazem české transformace. Výběr podniků (Kotva, K-mart – Tesco, Čokoládovny a Pražské pivovary) je – snad s výjimkou Čokoládoven – dosti problematický, a to i z hlediska úmyslného omezení na akvizice zahraničního kapitálu.

Knihy jako celek přináší pestrost svých přístupů k transformaci, od vysoce abstraktního, téměř geopolitického pohledu, až po stíží-